

DOSSIER: De geheime Istanbul-desk van de Nederlandse politie
In Crimelink 2 2009

Uit vertrouwelijke documenten van de politie en het ministerie van Justitie blijkt dat de Turkse en de Nederlandse politie in de jaren negentig een geheime samenwerking zijn aangegaan. Bij het tot stand komen van die deal waren een rechter-commissaris en het ministerie van Justitie betrokken. De Nederlandse politie pionierde er in Istanbul op los: telefoons afluisteren, politie-infiltratie en informanten runnen. Zonder dat daar rechterlijke controle op was. Dat alles roept vragen op over de rechtmatigheid van een hele rij geruchtmakende afgesloten en nog lopende strafzaken. Een rechercheur: 'er is zoveel gebeurd.'

Door: Wim van de Pol

Heroïne komt nu eenmaal uit Turkije. Althans: de bolletjes die u aanschaft op de Amsterdamse Zeedijk hebben zeker iets met Turkije te maken gehad. De herkomst mag Afghanistan zijn en de dealer is wellicht Nederlands; Turkse transporteurs, groothandelaren of financiers hebben de bolletjes hierheen gebracht.

In de jaren tachtig is heroïne topprioriteit voor de Nederlandse politie, omdat dit middel zeer gevaarlijk wordt geacht. Dat de handel in handen is van Turken die soms zeer gewelddadig opereren maakt de aanpak nog urgenter. De Nederlandse recherche worstelt aanvankelijk nogal met de strijd tegen de Turkse heroïnehandel. Kilo's vegen is niet al te moeilijk, maar het lijkt niet veel te helpen. De Turkse criminaliteit zit diep verborgen in volkswijken van de grote steden. De opperbaas die in het koffiehuis met een kort knikje over dood of leven beslist,

rijdt niet in een Ferrari. Hij hobbelt in een oude Golf langs de rijtjeshuizen en zoekt in versleten kleren koopjes op de markt.

Maar de doorzetters bij de recherche krijgen uiteindelijk toch vat op internationale verbanden. Met name doordat de Amerikaanse Drugs Enforcement Administration en Duitsland Turkije onder druk zetten om mee te doen. In Arnhem heeft de recherche eind jaren tachtig beet. Een onderzoek leidt van de Arnhemse volkswijken naar de hoogste kringen in Ankara en Istanbul. De hoofdverdachte blijkt te beschikken over een diplomatiek paspoort en onderhoudt contacten met de Turkse geheime dienst. Het is nog maar een voorproefje.

De 4M-zaak

Na een aantal valse starts in de jaren tachtig begint in Arnhem het Zozan-onderzoek op stoom te komen (*zozan* is Koerdisch voor 'bergdorpje'). Dat onderzoek vormt de grote internationale doorbraak voor het inmiddels gevormde interregionale kernteam Noord- en Oost-Nederland (NON). In de media wordt dit succes bekend als de 4M-zaak, naar de heroïnehandel van de vier Koerdische broers Metin. Hun hoofdkwartier is een onopvallend rijtjeshuis in het Arnhemse Spijkerkwartier. In Nederland is voor hen soberheid troef, maar in Turkije lieten de broers Metin zich 'als pasja's fêteren', aldus een politiewoordvoerder. Een mooi onderzoek, waar toch nog wel wat meer over te zeggen valt. In retrospectief is de 4M-zaak namelijk de sleutel tot alles wat er goed en fout is gegaan in de Turks-Nederlandse samenwerking.

Uit vertrouwelijke stukken van het kernteam en het ministerie van Justitie komt naar voren dat Nederland een zeer intensieve samenwerking zoekt met de Turken. Formeel gaat het verzoek uit van de Nederlanders. Op 15 oktober 1993 schrijft een ambtenaar van het ministerie van Justitie, directie Staats- en Strafrecht, een lange brief aan zijn Turkse counterpart. Nederland wil in Turkse onderzoeken beter samenwerken met Turkije om zo internationaal opererende netwerken volledig te kunnen ontmantelen. In één bepaalde strafzaak – de 4M-

zaak – wil het ministerie komen tot een gezamenlijke aanpak, ‘voorafgaande aan concrete vormen van rechtshulp’. Verder zal het soms nodig zijn om ‘strafrechtelijk optreden achterwege te laten om in een later stadium effectiever op te kunnen treden’. Wat daarmee wordt bedoeld legt teamleider Lex IJzerman uit in een memorandum van samenwerking dat in maart 1994 met de Turken wordt opgesteld. Op het Nederlandse consulaat te Istanbul komt een ‘werkplek’ waar Turkse en Nederlandse politiemensen samen gaan opsporen in verschillende ‘(deel)projecten’ van het kernteam. Dat gezamenlijke team gaat onder meer (auto)telefoons afluisteren, observatieacties uitvoeren, anonieme informanten runnen en politie-infiltratie organiseren. Een destijds bij het onderzoek betrokken politieman bevestigt het bestaan van de overeenkomst. Ook bevestigt hij dat deze ‘werkplek’ sinds 1994 jaren achtereen heeft gefunctioneerd. Hij verzucht: ‘We deden alles wat we wilden, er is zoveel gebeurd. We hebben zelfs een keer stiekem een dossier over een drugsbaron bij de politie ontvreemd.’

Het eerste grote project van de informele Istanbul-desk is de 4M-zaak. Eind 1994 ligt er een plan klaar om de 4M-broers de definitieve slag toe te brengen: er komt een politie-infiltratie in Istanbul.

Dodelijke optie

Het Nederlandse openbaar ministerie en het kernteam steken zich met deze samenwerking in een waar wespennest. Want de situatie in Turkije is in die jaren allerminst stabiel en het Turkse politieapparaat is in die tijd verweven met de drugsmafia, tot ministerieel niveau aan toe. Achteraf is het altijd makkelijk praten, toch rijst de vraag of de verantwoordelijke Nederlandse ambtenaren destijds hebben beseft waar ze in terecht waren gekomen.

Om het probleem te verduidelijken moeten we terug naar de jaren tachtig. In die jaren is het oorlog in het oosten van Turkije. Er woedt een *low intensity*-conflict met de Koerdische afscheidingsbeweging PKK. De PKK trekt ten strijde tegen de eenheid van de staat en die is in Turkije heilig. In de Nationale Veiligheidsraad, het hoogste machtsorgaan van Turkije, is in 1992 hooglopende ruzie over de

aanpak van de PKK. De chef-staf van de strijdkrachten en de president van de republiek, Turgut Özal, kiezen voor de niet-militaire optie, om zo de PKK de wind uit de zeilen te nemen. Premier Tansu Çiller is een havik en wil het over een andere boeg gooien. Çiller kiest voor de dodelijke optie. Zij stelt niets minder voor dan de samenleving te zuiveren van PKK-leiders. En verder van alle Koerdische zakenmensen die de PKK financieel zouden kunnen ondersteunen. In 1993 winnen de haviken, ook al omdat de belangrijkste duiven, onder wie Özal, inmiddels zijn overleden.

Het instrument dat Çiller wil inzetten zijn doodseskaders. Al sinds de achttiende eeuw kent Turkije 'illegale comités', 'speciale eenheden' of 'speciale oorlogsafdelingen', geheime organisaties die in het staatsbelang doen wat noodzakelijk is. De Turken hebben voor dit fenomeen van een geheime organisatie zelfs een uitdrukking: de Diepe Staat. Çiller laat de zuiveringstaak over aan een speciale afdeling van de politie, de afdeling Speciale Operaties, Özel Harekat Dairesi (ÖHD). Een lange rij Koerdische politici, drugshandelaren en zakenmensen, al dan niet rechtstreeks verbonden met de PKK, gaat eraan. De ÖHD staat onder leiding van een kleurrijk man, Mehmet Ağar. In de tijd van de samenwerking met het Nederlandse kernteam is Ağar achtereenvolgens hoofd van de politie in Istanbul, minister van Justitie en minister van Binnenlandse Zaken.

De activiteiten van de doodseskaders en de betrokkenheid van Turkse kabinetsleden daarbij zijn nog geheim als het kernteam in maart 1994 de samenwerking met de Turkse politie aangaat. Pas na 1996 zullen die zaken uitkomen. Maar er is in 1994 al wel veel onrust over liquidaties waarvan de daders nooit worden gevonden. In 1995 doet een parlementaire onderzoekscommissie er onderzoek naar. Eén van de conclusies is dat een afdeling van de militaire tak van de politie (de Gendarmerie) in 'Koerdisch gebied' bezig is met drugs- en wapenhandel. Kort nadien stelt een rapport van de Republikeinse Volkspartij dat tal van hoge militairen en andere hoge ambtenaren zich in Oost- en Zuidoost-Turkije schuldig maken aan drugshandel, afpersing en

moord. Voorheen werd de PKK daar steevast van beschuldigd, maar nu komen die feiten in een ander licht te staan. De regering-Çiller wuift één en ander lachend weg als onzin. Het rapport van de parlementaire commissie krijgt zelfs een embargo. Want niets mag de vaderlandse strijd tegen de PKK in de weg staan.

Valse noten bij Van Traa

1995 is een belangrijk jaar in de Turks-Nederlandse samenwerking. In mei brengt de hoofdofficier van het Zwolse parket Hans Holthuis een bezoek aan Istanbul, samen met de kernteamchef Henk van Zwam. Begin juni voert een Nederlandse politie-infiltrant een succesvolle driedaagse sting-operatie uit in Istanbul om het bewijs tegen de hoofdverdachten van de 4M-zaak rond te maken. Op 19 september 1995 klapt de 4M-zaak, met arrestaties in Nederland en Turkije. De leiding van het kernteam treedt juichend in de media. Voor het eerst heeft het kernteam een enorme multinationale Turks-Nederlandse criminele organisatie opgerold.

Kort na de arrestaties in de 4M-zaak gaat Turkije over de tong tijdens de openbare verhoren van de parlementaire enquêtecommissie-Van Traa. Er klinken een paar valse noten over Turkije. Op 25 september 1995 komt hoogleraar Frank Bovenkerk aan het woord. Hij wijst erop dat sommige Turkse politieke leiders gemene zaak maken met de drugsmafia. *Bovenkerk*: 'Er zijn politieke partijen die deals sluiten met maffiabazen en er zijn maffiabazen die onaantrekkelijke karweitjes opknappen. Het gaat zo hoog dat wij weten dat in Turkije zelf vrij geregeld mensen tot op het niveau van minister worden aangetroffen die bij het "maffiagebeuren" betrokken zijn.'

Een paar dagen later klinken er nóg een paar valse noten over Turkije bij de openbare Van Traa-verhoren. Directeur Democratische Rechtsorde van de BVD, Nic van Helten, bevestigt zonder omhaal de uitingen van Bovenkerk. Turkse ministers die bij de mafia betrokken zijn, dat is nogal wat. Maar geen journalist of Kamerlid brengt die kennelijke corruptie in verband met de succesvolle Turks-Nederlandse politiesamenwerking. Bij Van Traa komt ook de

mensenrechtensituatie in Turkije aan de orde. Volgens Amnesty International kijkt de Turkse politie bij politieverhoren niet op een marteling meer of minder. Ook daar stelt niemand vraagtekens bij, in verband met het 4M-onderzoek. Een jaar later breekt in Turkije de hel los en blijken de voorzichtige woorden van Bovenkerk en Van Helten profetisch.

Het Susurluk-ongeval

Alle stervelingen zijn kwetsbaar en zeker in het verraderlijke Turkse verkeer. Zelfs de stervelingen in de gepantserde Mercedes 600 SEL die zich op 3 november 1996 bij het plaatsje Susurluk met tweehonderd kilometer per uur in een sukkelende vrachtwagen boort. Het dodelijk en zwaar verwonde gezelschap in de Mercedes is van een pluimage dat je normaal in de bovenwereld niet samen treft. Dood en zwaargewond valt er echter niet veel meer te verbergen. Wat hebben een topcrimineel, een politiechef, een paramilitair en een schoonheidskoningin met elkaar te bespreken? Die vrouw was het vriendinnetje van Abdullah Çatli, Grijze Wolf, drugsmokkelaar, moordmakelaar en internationaal gesignaleerd door Interpol. Aan het stuur zat Hüseyin Koçadag, plaatsvervangend hoofdcommissaris van Istanbul en oprichter van de geheime 'speciale eenheden' van de politie. De enige overlevende is Sedat Bucak, een Koerdisch stamhoofd dat paramilitaire dorpsbewoners organiseerde tegen PKK-guerrilla's. Toegesnelde tv-camera's registreren achter in de Mercedes een heel wapenarsenaal en ook pakken met 'bruin spul'. De Turkse televisiezenders onderbreken hun programmering. Hier ligt na alle geruchten en ontkenningen de gemene zaak van de Turkse overheid met de onderwereld bloedend op straat. Turkije wordt gedompeld in een affaire waar Watergate bij in het niet valt. Het Turkse volk doet een tijdlang 's avonds om negen uur een paar minuten het licht uit, uit protest tegen een dergelijk sinister bedrog.

Tansu Çiller, inmiddels vice-president en minister van Buitenlandse Zaken, heeft tot nu toe alle verdachtmakingen tegen haar en haar partijgenoten gemakkelijk weg kunnen wuiven. Maar nu lekt er een rapport uit van de Veiligheidsdienst.

Daarin staat: 'Binnen het politieapparaat is een misdaadorganisatie opgericht waarbij het moet lijken of de betrokken mensen strijd voeren tegen de PKK.' Verder wordt vermeld dat de groep bestaat uit voormalige Grijsse Wolven en wordt geleid door Mehmet Ađar en een topfiguur van de directie van de politie. Nu heeft wegwuiven en ontkennen geen zin meer voor iller. Haar minister van Binnenlandse Zaken Ađar treedt af. Zelf slaagt Çiller er evenwel in te blijven zitten. Ze wijst op het landsbelang dat de criminele samenwerking noodzakelijk had gemaakt. Verwijzend naar de doden van Susurluk zegt ze: 'Degene die voor deze natie, voor dit land, voor deze staat een kogel afvuurt of in zijn lichaam ontvangt is een respectabel mens. Dit zijn eervolle mensen.' Ook Mehmet Ađar impliceert dat georganiseerde misdaad binnen het overheidsapparaat normaal is, zolang het maar in het landsbelang is. 'Ik zal praten als de staat dat wil', zegt hij. Maar dat moment is nog steeds niet gekomen, hoewel Ađar voor zijn corruptie in Turkije momenteel terecht staat.

Nederland: geen belletje

Terwijl Turkije in november 1996 in crisis is, gaat in Nederland alles zijn gangetje. De redacteurs op de buitenlandredacties lezen hoofdschuddend en schouderophalend de telexberichten over dat rare auto-ongeluk, en twee weken na Susurluk schudt minister Van Mierlo op Buitenlandse Zaken Tansu iller hartelijk de hand. Thema van haar bezoeken aan Den Haag en Brussel is de eventuele toetreding van Turkije tot de Europese Unie. In gesprekken met Nederlandse journalisten toont ze zich 'charmant', zij het 'met haar op de tanden'. Van Mierlo heeft wat kritische opmerkingen gemaakt over de mensenrechten, maar die glimlacht ze weg. Turkije is klaar voor de EU, vindt iller. 'Wij bestrijden de terroristen van de PKK, die haar inkomsten put uit drugssmokkel.' Geen onvertogen woord over Susurluk, Ađar, Grijsse Wolven of corruptie in de krant.

Ook in Duitsland verschijnen verontrustende berichten over Turkije. In januari 1997 doet Rolf Schalben, de voorzitter van de zeventiende strafkamer van het

Frankfurter Landesgericht, een opvallende uitspraak. Hij heeft net een aantal kleinere heroïnehandelaars veroordeeld en hij voegt wat toe aan zijn vonnis. Hij ziet 'excellente verbindingen tussen de Turkse regering' en de internationale heroïnehandel. En zelfs constateert hij 'contact met een vrouwelijke minister'. Desgevraagd noemt hij namen: Tansu Çiller en haar man Özer. In Duitsland en Turkije zorgt deze zaak voor nogal wat ophef en een diplomatiek relletje.

In 1997 doen Frank Bovenkerk en Yücel Yesilgöz onderzoek voor hun boek *De maffia van Turkije*. Ze noteren een aarzeling bij politiemensen in diverse Europese landen om zaken met de Turken te doen, in verband met corruptie in Turkije. Ze concluderen in Turkije dat voor de Turkse politie het ontnemen van een inkomstenbron van de PKK de belangrijkste reden is om drugs aan te pakken. Een politiechef daar zegt het zo: 'Als Nederland meent dat het terroristische groeperingen zoals de PKK moet tolereren, wat moeten wij dan?' Vervolgens verzekert hij dat alle Turkse politiemensen dan vinden 'dat drugs zonder belemmering doorgevoerd moeten worden naar Nederland'. Bovenkerk en Yesilgöz signaleren dat bij de politie in sommige Europese landen vraagtekens bestaan over de Turkse politie, die alleen 'Koerdische zaken' wil doen. Zo ook in Nederland: 'De fax is dan niet te stoppen', zegt een Amsterdamse teamleider. Maar als hij informatie vraagt over de Grijze Wolven, blijft de fax stil. In hoeverre sturen de Turken de Nederlandse opsporing vanuit politieke motieven?

De vraag is of begin 1997 bij de leiding van het kernteam Noord- en Oost-Nederland en de verantwoordelijken bij het openbaar ministerie in dat verband geen alarmbelletje is gaan rinkelen. Toen in 1994 de samenwerking werd aangegaan, was men zich misschien nog niet bewust van de corruptie en was de politieke achtergrond van de politieonderzoeken misschien nog niet zo duidelijk. Maar na Susurluk moet dat beeld toch wel zijn bijgesteld.

Maar nee. De 'werkplek' blijft functioneren en de contacten tussen de Turkse en Nederlandse politie zijn uitstekend. Sterker nog: het kernteam begint in 1997 een onderzoek tegen Hüseyin Baybasin, Turkse staatsvijand nummer één (zie

kader). De Turken zien Baybasin als de financiële man van de PKK. Het is dus een onderzoek met allerlei politieke dimensies.

Juridisch door de beugel?

Zou de intieme samenwerking met de Turken zoals die naar voren komt uit de documenten – die *Crimelink* in handen kreeg – nog juridische consequenties kunnen hebben voor afgesloten strafzaken in Nederland? Kon de samenwerking juridisch door de beugel? Uit het memorandum blijkt dat bij ‘het succesvol afronden’ van de deelprojecten een onderscheid wordt gemaakt tussen een ‘pro-actieve fase’ en een ‘reactieve fase’. In de pro-actieve fase is sprake van een ‘politie/politie-samenwerking’ en in de reactieve fase van ‘justitie/justitie-samenwerking’. Dat betekent eerst samen opsporen en daarna ‘formeel via de justitiële autoriteiten om assistentie verzoeken’. De politieman die destijds in Istanbul heeft gewerkt zegt hoofdschuddend: ‘We deden alles wat we wilden en het Openbaar Ministerie vond het best. Met toestemming van de Nederlandse en de Turkse hoofdofficier is zelfs het heroïenemonster dat we tijdens de infiltratie kregen naar Nederland gegaan, eigenlijk kan je zeggen gesmokkeld.’

Uit de documenten blijkt verder dat behalve de teamleider van het kernteam Noord- en Oost-Nederland ook toenmalig officier van justitie J. Koers en rechter-commissaris J. Verheugt deel uitmaakten van de delegatie die de praktische details van de samenwerking in Turkije besprak.

Advocaat Jan Boone stond indertijd een van de hoofdverdachten in de 4M-zaak bij. *Boone*: ‘Hier heeft het openbaar ministerie samen met een aantal rechter-commissarissen allerlei regels en wetten over rechtshulp in de prullenbak gegoooid. De rechter-commissaris Verheugt heeft zich gedragen als een lid van het OM. Ik weet nog dat Piet Doedens en ik Koers over de internationale samenwerking in de 4M-zaak moesten horen, bij Verheugt nota bene. Die Verheugt heeft ons daar gewoon zitten uitlachen. Ik hoor hem nog zeggen: nee, die vraag hoeft de getuige niet te beantwoorden. Alle vragen werden belet. Nu weet ik wel waarom.’ Overigens zijn er nog twee strafzaken van Boone onder de rechter waarin verschillende teamleiders en officieren van justitie vragen over de

Turks-Nederlandse samenwerking in het verleden moeten beantwoorden. 'Op basis van deze stukken zullen er nog veel meer betrokkenen gehoord moeten worden', vindt Boone.

Hoogleraar Ybo Buruma was lid van de staf van de Commissie Van Traa, maar hij kende de documenten over de samenwerking niet, noch de details over de aard van de samenwerking. Buruma: 'Bedenk dat er in 1993 geen regels waren voor internationale samenwerking. Die normering is pas vanaf 2000 gekomen met de Wet Bijzondere Opsporingsmethoden. De 4M-zaak heeft bijgedragen aan die normering. In retrospectief denk je nu: 'kon dat allemaal wel?'. Maar het was zeker geen kwestie van losgeslagen politiemensen. Er was toezicht van de officier van justitie.' Oud-minister van Justitie Winnie Sorgdrager was procureur-generaal in Arnhem toen de samenwerking werd aangegaan. Zij wist dat er samengewerkt werd met de Turken. 'Ik wist ervan dat er contacten met Turkije waren, maar hoe en wat kan ik me niet meer herinneren. (...) De verhoudingen waren zo dat het een zaak was van de betrokken hoofdofficier, die - als het goed is - zijn PG ervan op de hoogte stelde als dat nodig was.' Buruma: 'Uitgangspunt bij de rechtshulp is dat het in het land waar je bent volgens de regels gaat. Probleem is dan soms dat je niet zo goed weet wat ze precies doen, die Turkse geheime dienst en hoe de Turkse politie precies werkt. Daar worden dikke proefschriften over geschreven. Maar vast staat wel dat als je alleen de dominee uithangt dat er dan nooit samenwerking van de grond komt.'

De parlementaire commissie van Ella Kalsbeek die als vervolg op Van Traa de opsporingsmethoden moest evalueren, fronste in 1999 de wenkbrauwen over de internationale rechtshulp in de 4M-zaak. Het Kalsbeek-rapport: 'De rechtshulpverzoeken werden door de rechercheurs geconcipieerd. Het openbaar ministerie en de rechter-commissaris leidden deze veelal via de persoonlijke contacten rechtstreeks door naar Turkije.' Kalsbeek verwees naar een studie die criminoloog Hans Nelen voor het WODC had gedaan over internationale samenwerking in de 4M-zaak, *Mondiaal met man en macht* (WODC, 1998). Toen dit rapport in 2006 door *Crimelink* werd opgevraagd, stelde de bibliotheek van het WODC dat deze publicatie daar 'niet bekend is'. Het rapport bestaat echter

wel, maar het ministerie van Justitie en de Tweede Kamer willen het niet vrijgeven. Minister Hirsch Ballin stelt eind 2007 in een brief aan *Crimelink* dat het rapport 'vertrouwelijk' is. Openbaarmaking kan volgens hem 'schadelijk zijn voor de relatie tussen Nederland en Turkije'. Ook zou openbaarmaking 'inzicht geven in de methodieken die in het kader van opsporing en vervolging zijn gebruikt'. Kennelijk ligt de samenwerking zoals die blijkt uit de geheime documenten nog steeds te gevoelig. De vraag is waarom. Is de samenwerking *an sich* zoals die in de documenten beschreven staat nu zo opzienbarend? Los van het gegeven of het formeel juridisch allemaal in de haak was, is er een andere belangrijke vraag, namelijk of de dossiers op basis waarvan verdachten in Turks-Nederlandse zaken zijn veroordeeld wel feitelijk *juist* zijn. Van de 'gezamenlijke' politie/politie-contacten – opsporingsactiviteiten dus – is geen proces-verbaal opgemaakt. Verder heeft de samenwerking uitdrukkelijk niet alleen betrekking op de 4M-zaak in 1995. Dat roept de vraag op tot hoe lang die heeft voortgeduurd. Wat is er precies gebeurd in de samenwerking met die andere tientallen 'T-zaken' van het kernteam Noord- en Oost-Nederland? Of is de samenwerking op de Istanbul-desk misschien nog veel actueler dan gedacht? Ybo Buruma: 'Ik ben zeer geïnteresseerd in de vraag of de internationale samenwerking op dit moment wél goed is genormeerd. Het blijft altijd moeilijk te doorzien. Ik denk dat zelfs de crème de la crème van de leidinggevenden bij Nederlandse politie en de meest doorgewinterde officieren van justitie niet een volledige greep hebben. Je weet natuurlijk nooit wat een rechercheur over de telefoon allemaal bespreekt met een collega in een ver bergdorp in het buitenland.' De woordvoerder van het landelijk parket zei niet inhoudelijk op de zaak te kunnen reageren.

(In Crimelink 2 het vervolg: de Istanbul-desk in de 21ste eeuw)

Kader: Baybasin: staatsvijand nummer één

Van alle Koerdische leiders is Hüseyin Baybasin misschien wel het meest gehaat geweest door de kringen rond premier Çiller. Baybasin geldt in Turkije nog steeds als staatsvijand nummer één en geniet nationale bekendheid. De zeer

invloedrijke familie uit het Koerdische Lice is door de politie in Turkije en verschillende andere landen in verband gebracht met grootschalige heroïnesmokkel.

Op zijn beurt heeft Baybasin de Turkse regering en leden van het kabinet-Çiller beschuldigd van drugshandel. 'Ja', zegt Baybasin, 'ik zelf heb ooit in drugs gehandeld, maar alleen toen ik in dienst van de Turkse staat was en daar opdracht voor kreeg.'

Een politieman die heeft deelgenomen aan het onderzoek naar Baybasin zegt dat het de Turken niet om Baybasins drugshandel te doen was, maar om diens positie in de PKK. 'Ze zagen hem als het wereldwijde financiële brein van de PKK.' Daarbij kwam dat Baybasin zich op televisie en in kranten openlijk had uitgesproken tegen 'drugshandel door de Turkse staat', met name ook door kringen rond Çiller zelf. Baybasin is een van de weinige belangrijke Koerdische leiders die niet door een liquidatie is uitgeschakeld in het offensief van de doodseskaders.

In 1995 heeft Turkije aan Nederland de uitlevering van Baybasin gevraagd, op basis van zijn vermeende PKK-lidmaatschap. Vanaf 17 december 1995 staat hij in Nederland gesignaleerd. Een weekje later houdt de Koninklijke Marechaussee Baybasin 'bij toeval' aan als hij vanuit België de A16 oprijdt. Hij komt in uitleveringsdetentie terecht, maar het uitleveringsverzoek strandt omdat Nederland de PKK niet ziet als een terroristische organisatie. Daarop volgt een nieuw Turks verzoek op basis van drugshandel. De Hoge Raad adviseert daarop tegen uitlevering van Baybasin, omdat er politieke motieven achter zouden zitten en hij gevaar zou lopen gefolterd te worden. Minister Sorgdrager van Justitie gaat in de zomer van 1997 tegen dat advies van de Hoge Raad in. Maar in het najaar besluit de Haagse rechtbank alsnog in kort geding dat Baybasin niet mag worden uitgeleverd. Kort voor die uitspraak in kort geding vordert de officier van justitie van het kernteam Noord- en Oost-Nederland een gerechtelijk vooronderzoek tegen Baybasin, wegens tweevoudige uitlokking van moord en drugshandel. In maart 1998 houdt de politie hem aan.

De nu naar boven gekomen details over de Turks-Nederlandse politiesamenwerking werpen nieuw licht op de strafrechtelijke vervolging van Baybasin. Onder ede hebben diverse officieren van justitie verklaard dat er pas vanaf 1996 aan is gedacht Baybasin strafrechtelijk te vervolgen, omdat er toen pas CID-informatie over hem binnenkwam. Maar gezien de Turks-Nederlandse operationele samenwerking vanaf 1994 lijkt dat bijna onhoudbaar. Het is onwaarschijnlijk dat de Turken nooit met de Nederlanders hebben overlegd over staatsvijand en sleutelfiguur Baybasin. Zeker in de 'pro-actieve politie/politie-samenwerking' moet hij toch over de tong zijn gegaan.

Baybasin was in 1993 en 1994 onvindbaar voor de Turkse media en autoriteiten, hij verbleef in Zuid-Afrika en later in Engeland. Een politieman die in 1994 in Istanbul deelnam aan de samenwerking vertelt dat Baybasin toen al een doelwit was. 'Speciaal om de ATF3-autotelefoons van zijn contacten in Turkije te kunnen tappen was er een installatie van Siemens in de telefooncentrale van Istanbul geplaatst. Daar kwam nog een Duitse ingenieur van Siemens voor langs. We konden toen op vier of vijf lijnen live meeluisteren met zijn mensen. In het begin hadden we rechtstreeks toegang tot de tapkamer, later kregen we het getapte materiaal alleen nog van de Turkse politie. Alles was gedaan met instemming van het hoofd van de politie en het hoofd narcotica van Istanbul. Nederland had die installatie van meer dan 100.000 gulden betaald. Ik zag het zo dat voor de Turken de zaak Baybasin in 1993 de voorwaarde was voor de verdere samenwerking in Istanbul.' Als dat alles waar is, hebben de officieren van justitie in de zaak-Baybasin meined gepleegd.

In 2002 is Baybasin onherroepelijk tot levenslang veroordeeld. Dat gebeurde na veel tumult over onverklaarbare onregelmatigheden in de telefoontaps. Deze vormden het enige bewijs in de zaak. Internationale telecomdeskundigen, maar ook een deskundige van TNO, onderschrijven dat de telefoontaps onverklaarbare anomalieën vertonen. De advocaat van Baybasin, Adèle van der Plas: 'Los van die vervalste taps blijkt hieruit dat het hele dossier is vervalst. Twee officieren van justitie en een teamleider hebben onder ede verklaard dat ze

pas in februari 1998 met de Turken zijn gaan samenwerken inzake Baybasin. In het dossier staat dat de 6000 gesprekken waar de veroordeling voor levenslang op stoelt, met toestemming van de rechter-commissaris in Nederland zijn getapt, vanaf eind 1997. Dat klopt dus allemaal niet, hetgeen ook aan ons is bevestigd door Turkse politiemensen. Er is meeneed gepleegd door twee officieren van justitie.'